

OPISIVANJE RAZDIOBE PODATAKA

PARAMETAR I STATISTIKA

POPULACIJA

1.UZORAK

2.UZORAK

⋮

n-ti UZORAK

PARAMETAR I STATISTIKA

aritmetička sredina
visine populacije
= 175,4

aritmetička sredina
visine 1. uzorka
= 172,2

aritmetička sredina
visine 2. uzorka
= 178,1

aritmetička sredina
visine n-tog uzorka
= 173,7

PARAMETAR I STATISTIKA

- **parametar:**
  - vrijednost (obično nepoznata) koja predstavlja neku karakteristiku populacije
  - unutar populacije, parametar je nepromjenljiva vrijednost koja NE VARIRA
- **statistika:**
  - veličina izračunata iz podataka izmjerenih na uzorku
  - vrijednost statistike MIJENJA SE od uzorka do uzorka

Uobičajene oznake:

	OCJENA PARAMETRA (STATISTIKA)	PARAMETAR POPULACIJE
ARITMETIČKA SREDINA	$\bar{X}$	μ
STANDARDNA DEVIJACIJA	S	σ
PROPORCIJA	ρ	π

OPISIVANJE RAZDIOBE PODATAKA

- sredina
- varijabilnost
- oblik

MJERE SREDINE (centralne tendencije)

(srednje vrijednosti, prosjeci, mjere lokacije)

- karakteristične vrijednosti oko kojih se grupiraju mjereni podaci

ARITMETIČKA SREDINA
MEDIJAN (središnja vrijednost)
MOD (dominantna ili tipična vrijednost)
GEOMETRIJSKA SREDINA
HARMONIJSKA SREDINA

MF Medicinski fakultet Osijek
 Katedra za medicinsku statistiku i medicinsku informatiku 7

ARITMETIČKA SREDINA

- oznake: $\bar{X}$ ..... uzorak μ ..... populacija

ARITMETIČKA SREDINA INDIVIDUALNIH PODATAKA

$$\mu = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_N}{N} = \frac{\sum_{i=1}^N x_i}{N}$$

x_i ... vrijednosti mjenog obilježja
 N ... ukupan broj podataka

MF Medicinski fakultet Osijek
 Katedra za medicinsku statistiku i medicinsku informatiku 8

Primjer

MF Medicinski fakultet Osijek
 Katedra za medicinsku statistiku i medicinsku informatiku 9

**Kolika je aritmetička sredina niza podataka:
 1, 2, 3, 3, 4, 5?**

$$\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 + x_6}{6} = \frac{1 + 2 + 3 + 3 + 4 + 5}{6} = \frac{18}{6} = 3$$

**Kolika je aritmetička sredina niza podataka:
 1, 1, 1, 1, 2, 12?**

$$\bar{x} = \frac{1 + 1 + 1 + 1 + 2 + 12}{6} = \frac{18}{6} = 3$$

MF Medicinski fakultet Osijek
 Katedra za medicinsku statistiku i medicinsku informatiku 9

Imamo dva niza podataka:

A: 1 2 3 3 4 5
 B: 1 1 1 1 2 12

aritmetička sredina niza A = 3
 aritmetička sredina niza B = 3

– loše opisuje niz B
 – veliki utjecaj ekstremne vrijednosti (12)

MF Medicinski fakultet Osijek
 Katedra za medicinsku statistiku i medicinsku informatiku 11

• aritmetička sredina je težište distribucije

MF Medicinski fakultet Osijek
 Katedra za medicinsku statistiku i medicinsku informatiku 12

ARITMETIČKA SREDINA GRUPIRANIH PODATAKA

$$\mu = \frac{f_1 x_{S1} + f_2 x_{S2} + \dots + f_k x_{Sk}}{N} = \frac{\sum_{i=1}^k f_i x_{Si}}{N}$$

f_i ... frekvencija i-tog razreda
 x_{Si} ... sredina i-tog razreda
 k ... broj razreda
 N ... ukupan broj podataka

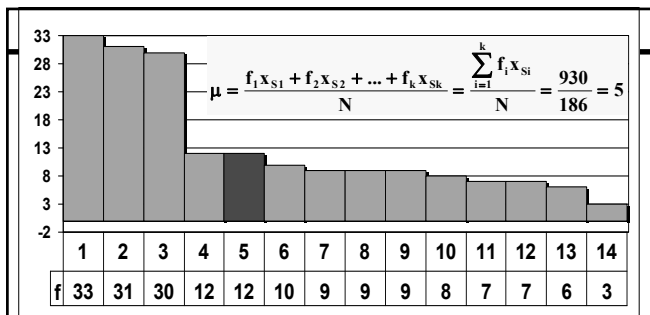
Kolika je aritmetička sredina podataka u sljedećoj tablici:

x	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
f	33	31	30	12	12	10	9	9	9	8	7	7	6	3
f·x	33	62	90	48	60	60	63	72	81	80	77	84	78	42

$$\sum_{i=1}^{14} f_i = 186$$

$$\sum_{i=1}^{14} f_i \cdot x_i = 930$$

$$\bar{x} = \frac{930}{186} = 5$$

➤ razdioba frekvencija nije simetrična
 => primjer lošeg opisivanja rezultata aritmetičkom sredinom

ZAJEDNIČKA ARITMETIČKA SREDINA (aritmetička sredina aritmetičkih sredina, ponderirana aritmetička sredina)

$$\bar{x}_{zaj} = \frac{\bar{x}_1 N_1 + \bar{x}_2 N_2 + \dots + \bar{x}_n N_n}{\sum_{i=1}^n N_i} = \frac{\sum_{i=1}^n \bar{x}_i N_i}{\sum_{i=1}^n N_i}$$

x_i ... aritmetička sredina (vrijednost) dobivena iz
 N_i ("ponder", težina) mjerenja
 n ... broj skupina mjerenja (broj mjerenja)

Dva studenta postigla su sljedeći uspjeh u zimskom semestru studija:

PREDMET	OCJENA		ECTS
	STUDENT 1	STUDENT 2	
Medicinska kemija i biokemija 2	5	2	9
Temelji neuroznanosti	5	3	8
Uvod u medicinsku informatiku	2	5	1
Uvod u medicinsku statistiku	3	5	2

Koji je student postigao bolji uspjeh u zimskom semestru?

PREDMET	OCJENA		ECTS
	STUDENT 1	STUDENT 2	
Medicinska kemija i biokemija 2	5	2	9
Temelji neuroznanosti	5	3	8
Uvod u medicinsku informatiku	2	5	1
Uvod u medicinsku statistiku	3	5	2

$$\text{uspjeh}_{s1} = \frac{5 \cdot 9 + 5 \cdot 8 + 2 \cdot 1 + 3 \cdot 2}{20} = \frac{93}{20} = 4,65$$

$$\text{uspjeh}_{s2} = \frac{2 \cdot 9 + 3 \cdot 8 + 5 \cdot 1 + 5 \cdot 2}{20} = \frac{57}{20} = 2,85$$

U dva navrata vršeno je mjerenje neke dužine i dobiveni su slijedeći rezultati:

$$\bar{x}_1 = 20 \text{ cm} ; N_1 = 15$$

$$\bar{x}_2 = 23 \text{ cm} ; N_2 = 60$$

a) Kolika je zajednička aritmetička sredina?

b) Kolika je zajednička aritmetička sredina za $N_1=60; N_2=15$?

$$a) \bar{x}_{zaj} = \frac{20 \cdot 15 + 23 \cdot 60}{15 + 60} = \frac{300 + 1380}{75} = 22,4 \text{ cm}$$

$$b) \bar{x}_{zaj} = \frac{20 \cdot 60 + 23 \cdot 15}{15 + 60} = \frac{1200 + 354}{75} = 20,6 \text{ cm}$$

aritmetička sredina osjetljiva je **ne samo na vrijednost** nego i na **broj** podataka

Aritmetička sredina nema smisla, tj. nije dobar reprezentant podataka ako je:

- razdioba asimetrična
- broj podataka mali, a varijabilnost velika (velike razlike u vrijednostima podataka)

MF Medicinski fakultet Osijek
Katedra za medicinsku statistiku i medicinsku informatiku 20

Imamo niz podataka:

A: 2 2,5 3,5 3 4

Kolika je suma odstupanja pojedinačnih vrijednosti od aritmetičke sredine? Kolika je suma kvadrata odstupanja pojedinačnih vrijednosti od aritmetičke sredine te od vrijednosti 2; 4; 5?

$$(2-3)+(2,5-3)+(3,5-3)+(3-3)+(4-3) = -1-0,5+0,5+0+1 = 0$$

x_i	$(x_i-3)^2$	$(x_i-2)^2$	$(x_i-4)^2$	$(x_i-5)^2$
2	1	0	4	9
2,5	0,25	0,25	2,25	6,25
3	0	1	1	4
3,5	0,25	2,25	0,25	2,25
4	1	4	0	1
Σ	2,5	7,5	7,5	22,5

SVOJSTVA ARITMETIČKE SREDINE

1. $\sum_{i=1}^N (x_i - \mu) = 0$
2. $\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^2 < \sum_{i=1}^N (x_i - a)^2, \forall a \neq \mu$

MF Medicinski fakultet Osijek
Katedra za medicinsku statistiku i medicinsku informatiku 22

MEDIJAN (središnja vrijednost)

- **vrijednost koja se u nizu podataka poredanih po veličini nalazi točno u sredini** – središnja vrijednost po položaju
- vrijednost medijana:
  - za **neparan N**: vrijednost koja se nalazi na $(N+1)/2$ mjestu
  - za **paran N**: sredina vrijednosti podataka koji se nalaze na $N/2$ i $(N+2)/2$ mjestu

MF Medicinski fakultet Osijek
Katedra za medicinsku statistiku i medicinsku informatiku 23

MEDIJAN (središnja vrijednost)

- prednosti:
  - na vrijednost medijana **ne utječu ekstremne vrijednosti**
- ⇒ **pogodan** kao mjera centralne tendencije kod **asimetričnih raspodjela**

oznaka: $M_e (C, M_d)$

MF Medicinski fakultet Osijek
Katedra za medicinsku statistiku i medicinsku informatiku 24

PRIMJER

Za nizove podataka iz primjera:

A: 1 2 3 3 4 5

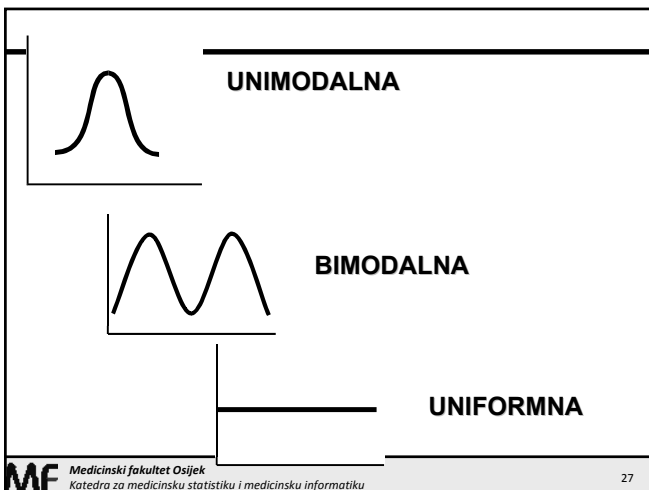
B: 1 1 1 1 2 12

niz A: medijan.... **Me = 3** arit. sred. $\bar{X} = 3$

niz B: medijan.... **Me = 1** arit. sred. $\bar{X} = 3$

MOD (dominantna vrijednost)

- vrijednost koja se u nizu mjerenja **najčešće** javlja (dominira svojom frekvencijom)
- na mod ne utječu ni broj ni veličina podataka, već **samo frekvencija**
oznaka: Mo

MJERE SREDINE PREMA LJESTVICI MJERENJA

LJESTVICA MJERENJA	MJERA SREDINE
NOMINALNA	MOD
ORDINALNA	MOD MEDIJAN
INTERVALNA/OMJERNA (asimetrična raspodjela)	MOD MEDIJAN
INTERVALNA/OMJERNA (simetrična raspodjela)	MOD MEDIJAN ARITMETIČKA SREDINA

MJERE RASPRŠENJA (VARIJABILNOSTI)

(mjere disperzije)

RASPON

KVANTILE

VARIJANCA

STANDARDNA DEVIJACIJA

KOEFICIJENT VARIJABILNOSTI

RASPON

$$R = \max - \min$$

- nedostaci:
  - uzima u obzir samo dvije ekstremne vrijednosti koje uopće ne moraju biti karakteristične za promatrane varijablu
  - ovisi o broju opažanja (veći broj opažanja => veći raspon)

KVANTILE

- mjere varijabilnosti po položaju
- kvantile, decile, centile
- donja kvartila (Q_1 ili 25%)
  - vrijednost podatka koji stoji na centralnom mjestu polovice podataka nižih od medijana
- gornja kvartila (Q_3 ili 75%)
  - vrijednost podatka koji stoji na centralnom mjestu polovice podataka viših od medijana
- Q_2 - medijan

centila	obuhvat jedinica promatranja	decila	obuhvat jedinica promatranja
prva	1%	prva	10%
druga	2%	druga	20%
treća	3%	treća	30%
....		....	

VARIJANCA

- prosječno kvadratno odstupanje od aritmetičke sredine

$$\sigma^2 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^2}{N}$$

**VARIJANCA
POPULACIJE**

$$s^2 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2}{N-1}$$

**VARIJANCA
UZORKA**

STANDARDNA DEVIJACIJA

ZA POPULACIJU

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^2}{N}}$$

ZA UZORAK

$$s = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2}{N-1}}$$

- služi za ocjenu pojedinih rezultata oko aritmetičke sredine
- izražava se uz aritmetičku sredinu
- obično je: $2s < \text{raspon} < 6s$

KOEFIČIJENT VARIJABILNOSTI

ZA POPULACIJU

$$K.V. = \frac{\sigma}{\mu} \cdot 100$$

ZA UZORAK

$$K.V. = \frac{s}{\bar{x}} \cdot 100$$

- **relativna standardna devijacija**
- govori o HOMOGENOSTI promatranog obilježja
- koristan je ako želimo znati:
  - a) razlike u varijabilnosti različitih svojstava neke grupe ispitanika
  - b) razlike u varijabilnosti istog svojstva u različitim grupama ispitanika

OPIS VARIJABLE

MJERA SREDINE	MJERA VARIJABILNOSTI
ARITMETIČKA SREDINA	STANDARDNA DEVIJACIJA
MEDIJAN	GRANICE INTERKVARTILNOG RASPONA (25%-75%)

MJERE ZA OCJENU OBLIKA RAZDIOBE

MOMENTI RAZDIOBE

- uzastopne mjere prosječnih odstupanja od aritmetičke sredine nultog, prvog, drugog, trećeg i višeg reda

MOMENT n-tog REDA (n-ti moment)

$$\mu_n = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^n}{N}$$

NULTI I PRVI MOMENT - konstante

$$\mu_0 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^0}{N} = \frac{\sum_{i=1}^N 1}{N} = \frac{N}{N} = 1$$

prvo svojstvo aritmetičke sredine

$$\mu_1 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^1}{N} = \frac{0}{N} = 0$$

DRUGI MOMENT

$$\mu_2 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^2}{N} = \sigma^2 \quad \text{VARIJANCA}$$

TREĆI MOMENT

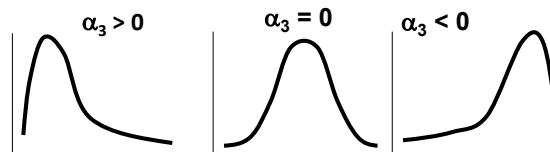
$$\mu_3 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^3}{N}$$

- za simetrične raspodjele $\mu_3 = 0$

KOEFICIJENT ASIMETRIJE (coefficient of skewness)

$$\alpha_3 = \frac{\mu_3}{\sigma^3}$$

- $\alpha_3 > 0$ .... asimetrija udesno (pozitivna asimetrija)
- $\alpha_3 < 0$ .... asimetrija ulijevo (negativna asimetrija)

ČETVRTI MOMENT

$$\mu_4 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^4}{N}$$

- koristi se za mjeru spljoštenosti

KOEFICIJENT SPLJOŠTENOSTI (coefficient of kurtosis)

$$\alpha_4 = \frac{\mu_4}{\sigma^4}$$

$\alpha_4 > 3$ raspodjela je uža (šiljatija) od normalne (leptokurtic)

$\alpha_4 = 3$ normalna spljoštenost

$\alpha_4 < 3$ raspodjela je šira (spljoštenija) od normalne (platykurtic)

KOEFICIJENT SPLJOŠTENOSTI (coefficient of kurtosis)

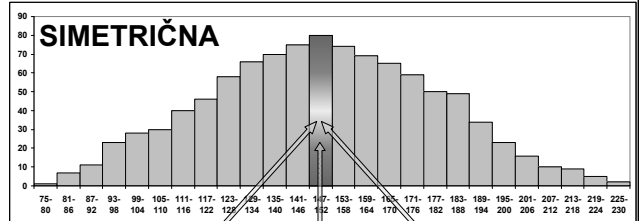
- statistički programi koeficijent spljoštenosti prikazuju kao **eksces spljoštenosti** (kurtosis excess)

$$\text{eksces spljoštenosti} = \frac{\mu_4}{\sigma^4} - 3$$

- za normalnu raspodjelu eksces spljoštenosti = 0

ODNOS MJERA SREDINE I ASIMETRIJE

SIMETRIČNA

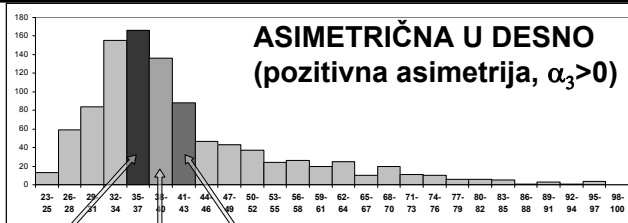

$$\bar{x} = 150 \quad Me = 150 \quad Mo = 150$$

$$\bar{x} = Me = Mo$$

ODNOS MJERA SREDINE I ASIMETRIJE

ASIMETRIČNA U DESNO (pozitivna asimetrija, $\alpha_3 > 0$)

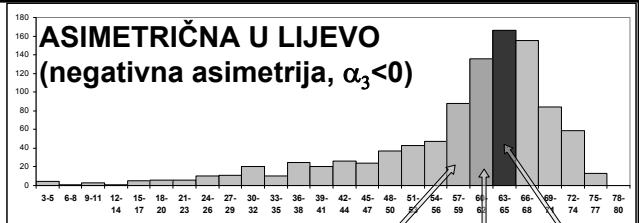

$$Mo = 37 \quad Me = 38 \quad \bar{x} = 42$$

$$Mo < Me < \bar{x}$$

ODNOS MJERA SREDINE I ASIMETRIJE

ASIMETRIČNA U LIJEVO (negativna asimetrija, $\alpha_3 < 0$)

$$\bar{x} = 58 \quad Me = 62 \quad Mo = 63$$

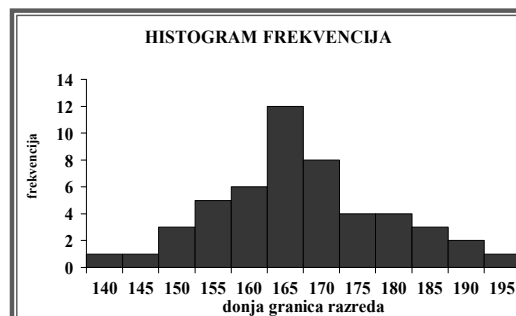
$$\bar{x} < Me < Mo$$

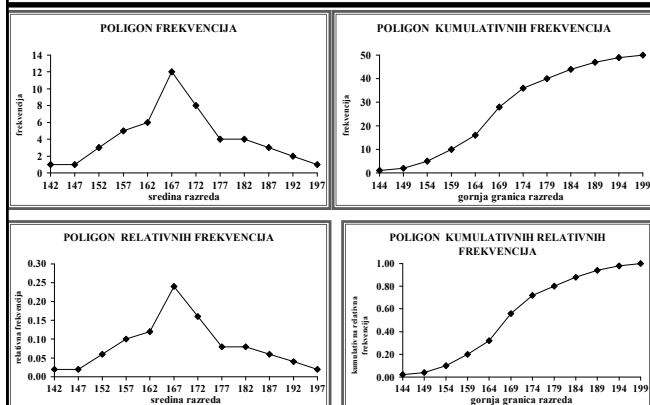
GRAFIČKO PRIKAZIVANJE PODATAKA

RAZDIoba OBILJEŽJA

- prikazuje se histogramom (stupičasti grafikon, "column chart") ili poligonom frekvencija (linijski grafikon, "line chart")

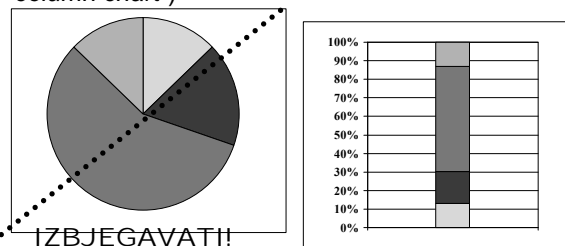

RAZDIoba OBILJEŽJA

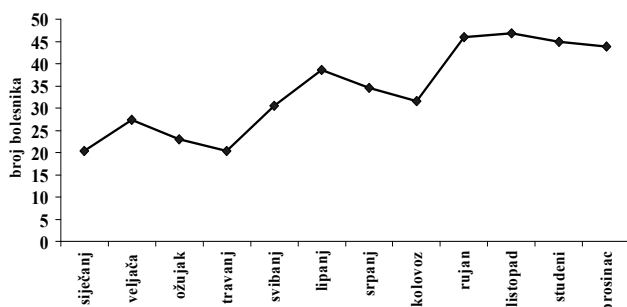
STRUKTURA OBILJEŽJA

- pokazuje udio pojedinih kategorija u ukupnom broju promatranja/mjerenja
- prikazuje se kružnim grafikonom ("torta", "pie chart") ili složenim stupičastim grafikonom ("100% stacked column chart")

PROMJENE U VREMENU

- prikazuju se linijskim grafikonom ("line chart")
- na apscisi se nanose vremenski intervali, a na ordinatu vrijednost promatrane varijable

OSNOVNE MJERE SREDINE I RASPRŠENJA VARIJABLE

- "kutija i brkovi" grafikon ("Box-and-Whisker" plot)
- najčešće prikazuje kombinacije:

sredina	kutija	brkovi
aritmetička sredina	standardna devijacija	1,5 ili 2 SD ili raspon
medijan	25% - 75%	5% - 95% ili raspon

